

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 2, 2021 | 25.02.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.2.91](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.2.91)

УДК: 658.14:332.1

*Ю. А. Малахова,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту,
Національний транспортний університет
ORCID ID: 0000-0002-8769-7597*

*М. О. Хобта,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
Національний транспортний університет
ORCID ID: 0000-0002-6505-9092*

*Т. М. Гончар,
асистент кафедри менеджменту,
Національний транспортний університет
ORCID ID: 0000-0002-3724-3490*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

*Yu. Malakhova
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management,
National Transport University*

*M. Khobta
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management, National Transport University*

*T. Gonchar
Assistant of the Department of Management, National Transport University*

FOREIGN EXPERIENCE OF STIMULATION INVESTMENT ACTIVITY OF ENTERPRISES

В умовах глобалізації та економічної невизначеності актуальності набуває дослідження зарубіжного досвіду розвитку інвестиційного потенціалу країн світу. Важливим для стимулювання інвестицій в Україні є успішний досвід як розвинених (США, Великобританія, Ірландія, Китай, Канада, Німеччина), так і постсоціалістичних (Угорщини, Польщі) країн, де ринкові та економічні процеси набули активного розвитку.

Стаття присвячена дослідженню динаміки залучення прямих іноземних інвестицій в Україні. Вивчення світового досвіду щодо стимулювання інвестиційної активності підприємств дозволив виділити основні напрями, що сприяють здійсненню інвестицій у розвинених країнах, основними з яких є податкове та амортизаційне стимулювання, державна підтримка та інноваційний розвиток. Обґрунтовано можливості адаптації успішних інструментів розвинених країн до вітчизняних умов та визначено напрями державного стимулювання інвестицій в Україні.

In the conditions of economic uncertainty and global development the research of foreign experience of successful development of investment potential of the countries of the world acquires special urgency. The experience of developed (USA, Great Britain, Ireland, China, Canada, Germany), as well as post-socialist countries (Hungary, Poland), where market and economic processes have been actively developed, and the market and economic development far ahead of Ukraine, is extremely important. The mechanisms and approaches used for its study both in the complex and in terms of components can be the basis for the formation of an appropriate management platform in our country. The purpose of the article is to determine the possible prospects for the use in Ukraine of foreign experience of state stimulation of investment activity of enterprises in modern conditions of economic development.

The article is devoted to the study of the state of investment activity and the dynamics of attracting foreign direct investment in Ukraine. The study of foreign experience in stimulating investment activity of enterprises allowed us to identify the main areas that promote investment in developed countries. Among them are the provision of tax benefits, accelerated depreciation, state support for investment and innovation development. Possibilities of adaptation of successful tools of attraction and effective use of investment resources which form investment potential to domestic conditions are substantiated and priority directions of the state stimulation of investments in Ukraine are defined.

Increasing the volume, streamlining the structure, diversifying investment sources, justifying priority areas and mechanisms for attracting and effective use of investment resources will contribute to the formation of investment potential not only of domestic enterprises but also of the Ukrainian economy as a whole.

Stimulation of investment activity requires a systematic approach to optimizing the regulation of investment policy of the state, as the support of selective areas significantly reduces the effectiveness of these processes.

Ключові слова: *інвестиції; інвестиційна активність; підприємство; податкове стимулювання; амортизаційне стимулювання; державна інвестиційна політика; інновації.*

Keywords: *investments; investment activity; enterprise; tax incentives; depreciation incentives; state investment policy; innovations.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стійке зростання економіки в сучасних умовах істотно залежить від інвестицій, їх залучення є стратегічною метою розвитку будь-якої держави. Без цілеспрямованої державної інвестиційної політики неможливо забезпечити сталий розвиток вітчизняної економіки. У розвинених країнах роль держави полягає в тому, що вона стимулює розвиток інвестиційної діяльності шляхом створення необхідних економічних, фінансових, організаційних і нормативно-правових умов. Зарубіжний досвід стимулювання інвестиційної активності може послужити джерелом позитивних змін в інвестиційній політиці України.

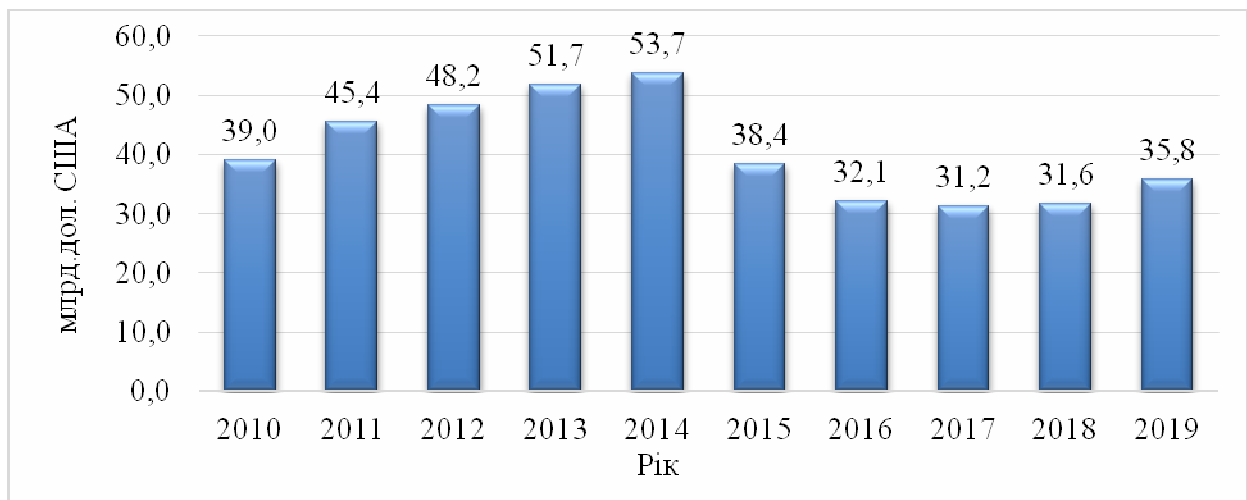
Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженням світового досвіду стимулювання та регулювання інвестиційної діяльності та окремих її аспектів присвячена значна кількість наукових праць таких зарубіжних та вітчизняних науковців як В. Александрової, Т. Бабійчук, Б. Вишиваної, В. Геєць, Д. Галлямової, А. Дамодаран, Н. Задорожної, О. Кіреєва, Ю. Кіндзерського, І. Крючкової, В. Лещука, В. Махінчука, А. Мороза, Н. Островської, С. Поелхекке, М. Савлука, С. Салакьюза, Д. Стоуелла та інших. Однак, не зважаючи на значну кількість публікацій, дане питання залишається актуальним і потребує більш детального розгляду.

Мета статті полягає у визначенні можливих перспектив використання в Україні зарубіжного досвіду державного стимулювання інвестиційної активності підприємств в сучасних умовах розвитку економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Національного банку України, протягом останнього десятиліття ділові очікування щодо інвестиційних видатків серед вітчизняних підприємців мали нерівномірну, однак загалом позитивну динаміку. Збільшення інвестиційних видатків протягом 2019 року продовжують очікувати суб'єкти господарювання майже всіх видів економічної діяльності. Найвищі очікування щодо зростання інвестицій на машини, обладнання та інвентар мали підприємства транспорту, зв'язку та будівництва (баланс очікувань – 38,8% та 36,8% відповідно), щодо виконання будівельних робіт – баланс очікувань підприємств будівництва становить 57,9% [1, с.23].

Відповідно до значень індексу ділових очікувань спостерігається зростання економічної активності, що більшою мірою відбулося завдяки підвищенню оцінок стосовно загальних обсягів реалізації продукції власного виробництва та фінансово-економічного стану підприємств.

Одночасно, починаючи з 2010 року, в Україні спостерігалось значне коливання обсягів прямих іноземних інвестицій і, як наслідок, інвестиційної активності (рис. 1).

Рисунок 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій, млрд. доларів США

Джерело: [2]

Подібна динаміка свідчить про наявність проблем у сфері фінансового забезпечення інвестиційної діяльності не лише країни, але й вітчизняних підприємств зокрема.

Іноземні інвестиції являються рушійною силою створення сприятливих умов для інвестування та ефективного функціонування закордонного капіталу в країні. Залучення іноземного капіталу запобігає монополізації економіки, сприяє утворенню ефективної структури виробництва, реалізації ринкових відносин та розвитку конкурентних переваг між суб'єктами господарської діяльності [3].

На сучасному етапі існують певні передумови, що стримують розвиток інвестиційної активності вітчизняних підприємств, до яких іноземні експерти відносять: нестабільність політичної ситуації в державі; високий рівень податкового тиску; високий рівень бюрократизації і корумпованості державного апарату та відсутність реформ у цьому напрямі; недостатній розвиток фінансових ринків; слабе валютне регулювання; складність реєстраційних, ліцензійних і митних процедур; невисокий рівень знань фахівців у галузі інвестиційного менеджменту; відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій; нерозвиненість вітчизняної інвестиційної інфраструктури тощо.

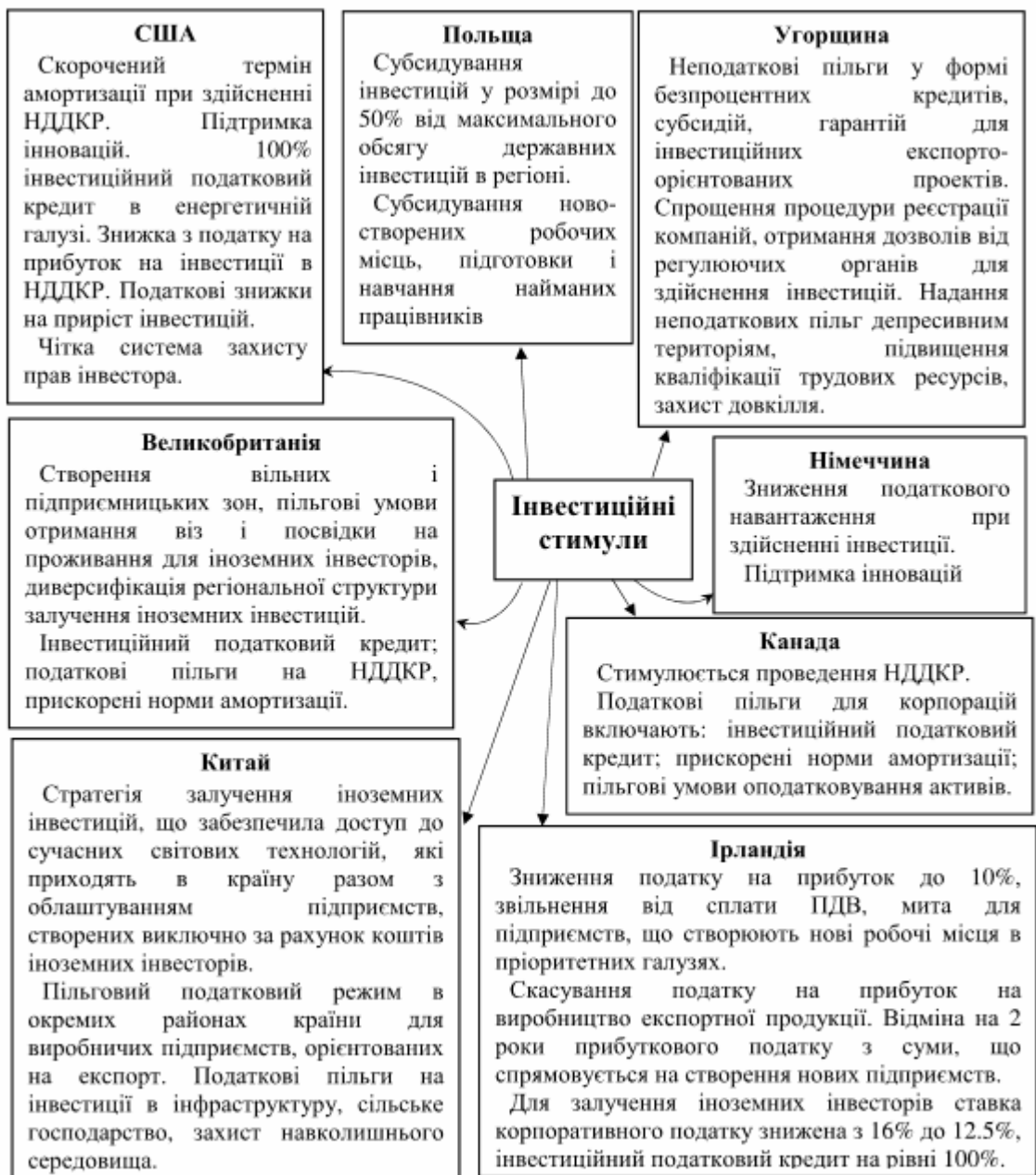
Слабка довіра іноземних інвесторів підтверджується результатами аналізу надходження прямих іноземних інвестицій в Україну з країнами-інвесторами. Так, переважно інвестиції надходять з Кіпру (32,2% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій станом на 01.10.2018 р.) [2] і, на думку експертів, в основному являє собою виведений раніше в офшорні зони вітчизняний капітал.

Розв'язуючи проблему підвищення власної інвестиційної активності та потенціалу, треба враховувати, що розвинені країни в залученні інвестиційних потоків постійно дбають про зростання своєї інвестиційної привабливості, створюючи особливі режими для іноземних інвестицій, надаючи податкові пільги, субсидії, пільгові кредити, державні гарантії, заходи щодо стимулювання розвитку перспективних галузей (рис. 2).

Аналізуючи зарубіжний досвід розвинених країн можна виділити наступні напрями стимулювання інвестиційної активності:

- податкове стимулювання;
- амортизаційне стимулювання;
- захист та державна підтримка інвестицій;
- розвиток інноваційної діяльності.

З метою залучення ресурсів багато країн вдаються до запровадження податкових пільг. Найрозповсюдженішим інструментом податкового стимулювання є інвестиційний податковий кредит, що представляє собою відстрочення або знижку з податку на прибуток на інвестиції у нові технології та інновації. Розмір інвестиційного податкового кредиту встановлюється у відсотках від вартості інвестицій і становить у розвинених країнах від 10-15% (Канада) до 100% (у США та Ірландії) [5].

Рисунок 2. Заходи стимулювання інвестиційної активності в деяких розвинутих країнах
Джерело [5, 6, 7]

У Великобританії широко використовується стимулювання інвестицій у науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи (далі - НДДКР) шляхом зменшення оподаткованих доходів підприємств на вартість зазначених інвестицій. У США та Канаді застосовують 20% податкової знижки на приріст інвестицій за умови, що додаткові інвестиції в НДДКР, на які поширюється пільга, не повинні перевищувати 50% суми витрат за певний період. Згідно з французьким законодавством, підприємства можуть зменшити суму податку на прибуток на 50% різниці між величиною інвестицій в НДДКР звітного року і середнім об'ємом інвестицій за два попередні роки. Ця пільга дозволяє підприємствам компенсувати частину витрат на інвестиції з прибутку [5].

Досвід України щодо використання податкових пільг для стимулювання інвестицій ще у 1990-х рр. виявився негативним, що було пов'язано зі зловживанням пільгами (ухилення від сплати податків, створення підприємств з надзвичайно малими розмірами інвестицій з метою одержання гарантованих державою податкових пільг) та появою псевдоінвесторів.

На сучасному етапі Податковим кодексом України передбачено податкові пільги, що мали б сприяти розвитку пріоритетних галузей економіки та стимулювати їх інвестиційну активність. Проте відсутність дієвого механізму контролю та відповідальності за цільове використання цих пільг перетворили вітчизняний інструмент фінансового оздоровлення на механізм викачування коштів з державного бюджету.

Крім того, значним чином на фінансові можливості господарюючих суб'єктів щодо фінансування інвестиційних потреб впливає рівень податкового навантаження, що в нашій країні є досить значним. На жаль,

сучасна податкова система України, попри окремі позитивні зрушення, і надалі виконує переважно фіскальну функцію [4, с. 169]. У світовій практиці застосовуються преференції до підприємств, що інвестують в основні фонди, тоді як для підприємств, що не здійснюють інвестиції, рівень податкового навантаження підвищується. Дана міра широко застосовується в Німеччині при сплаті податку на нерухомість, де повністю амортизовані основні фонди, що знаходяться в експлуатації, оподатковуються не за залишковою, а за первісною вартістю [5].

Що стосується інвестиційного податкового кредиту, то в Україні вже тривалий час намагаються передбачити механізм його реалізації у вітчизняному законодавстві. При цьому його розглядають як відстрочення сплати податку на прибуток з наступною поетапною сплатою відтермінованого зобов'язання та нарахованих процентів за користування у розмірі 50% річних облікової ставки Національного банку України. Надавати інвестиційний податковий кредит планується суб'єктам підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних проектів, що забезпечують конкурентні переваги вітчизняним компаніям та товарам, сприяють залученню іноземних інвестицій, розвитку українських підприємств та товарів, створенню нових робочих місць, впровадженню передових енергозберігаючих технологій, розвитку транспортної інфраструктури. Проте механізм надання інвестиційного податкового кредиту у вітчизняному законодавстві досі не закріплений.

Використання амортизаційних пільг для стимулювання інвестицій пояснюється тим, що амортизаційні відрахування у світовій практиці є основним джерелом фінансування інвестицій, тоді як в Україні домінує прибуток. У світовій практиці для стимулювання інвестиційної діяльності використовується прискорена амортизація за рахунок штучного скорочення терміну експлуатації основних засобів або здійснення протягом кількох років амортизаційних відрахувань у підвищених обсягах, з подальшим їх зниженням. Амортизаційні відрахування на вітчизняних підприємствах у сучасних умовах все частіше використовуються на поточні потреби споживання, що знижує їх інвестиційний характер.

Успіх розвитку процесу інвестування у світовій практиці пов'язаний також з державною підтримкою та захистом інвестицій, що забезпечують сприятливий інвестиційний клімат держав та визначають інвестиційну привабливість країн, регіонів та компаній.

Лідером, що має найпривабливіший інвестиційний режим серед розвинених країн, є Великобританія. Законодавство країни про інвестиції не встановлює будь-яких спеціальних обмежень щодо іноземних фізичних і юридичних осіб по володінню нерухомістю, розташованої в Великобританії; іноземні інвестори вільні у виборі місця вкладення свого капіталу на території країни. Також інвесторів приваблюють розмір ринку, політична і економічна стабільність, розвиненість інфраструктури [5].

США є прикладом країни, що має чітку систему захисту прав інвестора [5]. Законодавством країни передбачено можливість відшкодування власникові прав на об'єкт інтелектуальної власності шкоди, заподіяної іншими особами. Розмір відшкодування збитків не має бути меншим за очікуваний від продажу ліцензії на використання права власності прибуток.

Відносно досвіду стимулювання залучення іноземного капіталу варто розглянути Китай, державна інвестиційна політика якого направлена на необхідність відкривати нові канали фінансування; поступово зрівнювати підходи до закордонних і вітчизняних виробників, що виробляють продукцію на експорт; активно залучати капітали від транснаціональних корпорацій; оптимізувати структуру іноземних інвестицій; заохочувати вкладення інвестицій в центральні і західні райони, агросферу, гідромеліорацію, транспорт, енергетику, видобуток сировини, захист навколишнього середовища; покращувати інвестиційне середовище [6].

Для України цікавими є досвід лідерів Західної Європи по залученню прямих іноземних інвестицій, якими є Польща та Угорщина.

Ефективним способом державного регулювання інвестиційної діяльності Польщі є системне застосування таких організаційно-економічних заходів, як забезпечення дотримання діючих норм регулювання інвестиційної діяльності, створення сприятливого інвестиційного середовища в країні для іноземних інвесторів, використання коштів маркетингового «просування» для створення позитивного інвестиційного іміджу держави, система фінансової підтримки інвестицій Польщі, що стосується як інвесторів (у вигляді субсидій) так і місцевих органів влади (допомога в організації (поліпшенні) регіональної інфраструктури) [7].

Відкритою для іноземних інвестицій є економіка Угорщини - діяльність зарубіжних інвесторів дозволена майже у всіх її галузях. Угорщина приєдналася до антидискримінаційних заходів Європейського Союзу, тому ніяких спеціальних пільг для іноземних інвесторів не існує. Податкові пільги надаються для інвестицій в науку. Всі витрати в сфері науково-дослідницької діяльності вилучаються з бази оподаткування [7].

Інвесторам можуть надаватися неподаткові пільги у формі безпроцентних кредитів, субсидій в індивідуальному порядку за результатами розгляду інвестиційних проектів, що сприяють розвитку експортного потенціалу країни, депресивних територій, промислових зон зовнішньої торгівлі, регіонів з високим рівнем безробіття, сфери захисту навколишнього середовища.

Велику роль в стимулюванні інвестиційної активності підприємств відіграють інновації [10]. Саме вони забезпечують у майбутньому економічний та соціальний ефекти, що є основною ціллю інвестицій. Світовий досвід показує, що розвиток інноваційної діяльності залежить від стану фундаментальної і прикладної науки та комерційної затребуваності інновацій. Основним інструментом підтримки розвитку інновацій державою є обсяг

фінансування науки. Слід зазначити, що Євросоюз рекомендує своїм членам довести рівень вкладень в науку до 2,5% від валового внутрішнього продукту.

Системою фінансової підтримки інвестицій Польщі передбачено, що інвестиції повинні забезпечувати впровадження нових технологій, що дозволяють виробляти сучасні та конкурентоспроможні товари (послуги) та відповідають сучасним екологічним вимогам. У Німеччині безпосередня фінансова підтримка проектів з федерального бюджету здійснюється в рамках цільових програм федерального Міністерства освіти, науки, досліджень і технологій. Підтримка інноваційної діяльності в Німеччині здебільшого націлена на підприємства малого та середнього бізнесу, що працюють на ринку споживчих товарів та послуг. Малі інноваційні підприємства швидше і з меншим об'ємом інвестицій впроваджують нововведення у виробництво, більш гнучко реагують на зміну потреб населення.

Узагальнюючи досвід зарубіжних країн, можна виділити наступні перспективні напрямки регулювання інвестиційної діяльності, що мають практичний інтерес для нашої країни та забезпечать на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки стимулювання інвестиційної активності:

1. Формування єдиної довгострокової стратегії, що спрямована на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни.
2. Створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення іноземних інвестицій, сприяння зростанню частки іноземних інвестицій у виробництво експортних товарів.
3. Розвиток інфраструктури з використанням інноваційних проектів, реконструкція і створення нових екологічно чистих виробництв.
4. Залучення інвестицій в провідні галузі, для розширення конкурентного середовища, розвитку приватизації та підприємництва.
5. Інвестування та державна підтримка виробництв, які потребують оновлення основного капіталу і мають значний інноваційний потенціал, за допомогою якого можна здійснювати нарощування обсягів виробництва.
6. Створення рівних умов для всіх інвесторів забезпечити захист прав власності та інвесторів.
7. Стимулювання інвестиційної діяльності через податкові і неподаткові пільги, амортизаційну політику, надання пільгових інвестиційних кредитів.
8. Удосконалення державної інноваційної політики, яка має бути направлена на формування нормативно-правової бази, що забезпечить перехід на інноваційний шлях розвитку; фінансове забезпечення інноваційних програм і проектів, спрямованих на вирішення найважливіших соціально-економічних завдань, формування інноваційної інфраструктури та підготовка кадрів для інноваційної сфери.
9. Впровадження програм підтримки вкладення резидентами інвестицій за кордон, сприяння міжнародному інвестуванню.
10. Удосконалення регіональних схем стимулювання інвестиційної діяльності.

Висновки. Практика розвинених країн засвідчила необхідність державної підтримки активізації інвестиційної діяльності підприємств. Найпоширенішими інструментами у більшості країн для стимулювання інвестиційних процесів є податкові пільги, податкові інвестиційні кредити, прискорена амортизація, субсидії, кредити, підтримка депресивних регіонів та пріоритетних галузей, навчання трудових ресурсів, фінансування науки та інноваційний розвиток. Стимулювання інвестиційної активності вимагає системного підходу до оптимізації регулювання інвестиційної політики держави, оскільки підтримка вибіркового напрямків значно знижує результативність даних процесів.

Список літератури.

1. Ділові очікування підприємств України: аналітичний звіт НБУ. *Департамент статистики та звітності*. Випуск № 1 (53). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=43096650 (дата звернення 05.02.2021).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 05.02.2021).
3. Ігнатюк В.В., Малахова Ю.А., Сукманюк В.М. Сучасні джерела фінансування інвестиційних потреб підприємства. *Приазовський економічний вісник*, 2020, №2 (19). [Електронний ресурс]. URL: <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-2-19> (дата звернення 08.02.2021).
4. Шевчук І. В. Вплив податкової політики на інвестиційні процеси в Україні. *Вісник ЖНАЕУ*, 2015, № 1 (48), т. 2, с. 160–170.
5. Гоцуляк Л. В. Інвестиційна політика розвинених країн в умовах становлення інноваційної економіки. *Ефективна економіка*, № 9, 2014. [Електронний ресурс]: URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3330> (дата звернення 08.02.2021).
6. Політика привлечення прямих іноземних інвестицій (ПІИ) в Китає [Електронний ресурс]: URL: <http://bugabooks.com/book/515-phenomen-yekonomicheskogo-razvitiya-kitaya/47-82-politika-privlecheniya-pryamux-inostrannyx-investicij-pii.html> (дата звернення 08.02.2021).
7. Руденко О.А. Особливості регулювання інвестиційних процесів та дослідження інвестиційного потенціалу в постсоціалістичних країнах. *Економіка і організація управління*, 2019, № 1 (33), с.85-91.

References.

1. National Bank of Ukraine (2019), “Business expectations of Ukrainian enterprises: analytical report of the NBU”, Department of Statistics and Reporting, Vol 1 (53), Available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=43096650 (accessed: 05.02.2021).
2. Official site of the State Statistics Service of Ukraine (2021), Available at: <http://ukrstat.gov.ua/> (accessed: 05.02.2021).
3. Ignatiuk, V. Malakhova, Yu. and Sukmanyuk, V. (2020), “Modern sources of financing the investment needs of the enterprise”, Priazovsky Economic Bulletin, vol. 2 (19), Available at: <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-2-19> (accessed: 08.02.2021).
4. Shevchuk, I. (2015), “Influence of tax policy on investment processes in Ukraine”, Bulletin of ZhNAEU, vol. 1 (48), no 2. pp. 160–170.
5. Gotsulyak L. (2014), “Investment policy of developed countries in the conditions of formation of innovative economy”, Efficient economy, vol. 9, Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3330> (accessed: 08.02.2021).
6. bugabooks.com (2021), “Foreign Direct Investment (FDI) Attraction Policy in China”, Available at: <http://bugabooks.com/book/515-fenomen-yekonomicheskogo-razvitiya-kitaya/47-82-politika-privlecheniya-pryamyyh-inostrannyx-investicij-pii.html> (accessed: 08.02.2021).
7. Rudenko, O. (2019), “Features of regulation of investment processes and research of investment potential in post-socialist countries”, Economy and organization of management, vol. 1 (33), pp.85-91.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2021 р.